

Vabaduse väljak, Tallinn
 Kunstnik: Jaagup Roomet
 Sisearhitekt: Maarja Varkki
 Arhitekt: Helle-Triin Hansumäe
 Muinsuskaitsejärelevalve: Helle-Triin Hansumäe
 Ehitaja: AS Irbistero, Ferestaur OÜ
 Tellija: Tallinna Kultuuriamet

TALLINNA LINNAMUUSEUMI RAIDKIVIMUUSEUM INGERI BASTIONI KÄIKUDES

Risto Paju

Tallinna 17. saj pärinevate bastionide all on paest tunnel, mis on nüüd osaliselt avatud ka külastajatele. 2016. a kevadel lõpetati viimase, raidkivimuuseumiks kavandatud tunnelilõigu renoveerimine Harju mäe ehk Ingeri bastioni all. Muuseumi kasutuses olev käik on Ingeri ja Rootsi bastioni läbiva tunneli ehedaim ja vanima ilmega osa.

Tunneli remondieelset seisu iseloomustab hästi tõik, et sealses vaikuses võis kuulda talvitumiskohta otsiva konna vettehüppest tekkinud sulpsatust – heli, mis oleks ehk loomaaias täiesti omal kohal, kuid tulevases muuseumis tegi see natuke murelikuks. Tunnelis oli 2012. a, mil algas käikudesse muuseumi kavandamine, tegelikult juba vähem vett kui kümnekond aastat tagasi, mil see tunneli-osa peale pikaaegset kinnimüüritud olekus seismist avati. Esimesed „külastajad“ olnud tunneli Mayeri treppide poolses otsas tookord tuukrid!

Selleni jõudmine, et tunnelis saaks liikuda päris puhta ja kuiva jalanõuga, nõudis siiski veel suurt tööd. Ka muuseumi tulevane sissepääs ei ahvatlenud külastajaid ligi astuma. Muuseumidirektori pealt kuulnud kahe vanaproua vestlus Vabadussamba alla tunnelisse viiva välisukse juures olnud järgmine: „Kuhu see uks viib?“ – „Ilmselt põrgusse“.

Ehitus algas 2015. a alguses, tööde esimene teostaja oli AS Irbistero. Kõige nähtavam osa valminud tööde tulemusest on uued põrandad, sest need puudusid tunnelis täielikult. Põrandakatte moodustas vee-, muda- ja prahikiht, mis ei ole muuseumipõrandate kattematerjalide valikus tavaliselt esimeste hulgas. Sellise „põranda“ eemaldamise järel said uueks katteks loodusliku krobelse pinna ja servadega paeplaadid, nii et külastaja ei pruugigi märgata nende hiljutist päritolu.

Seintega oli pisut lihtsam, sest vana paetunnel oli 17. saj ehitatud kestma sajandeid. L-kujulise tunneli üks haru on jagatud väikeste vaheseintega kasemattideks, ent vaheseinad olid osaliselt varisenud ja vajasid plommimist. Osaliselt oli varisenud ka sein. Seinavaringud jäeti siiski plommimata, et säilitada müüri vanunud ilmet. Samuti jäeti puutumata seintele kogunenud settekihid ja muu paatina.

Kui üldehitustööd olid valmis, algas töö ekspositsiooniga. Selleks et tuua tunnelisse museaalid, tuli sealset kliimat veelgi parandada. Kogu tunneli ulatuses paigaldati muuseumi õhukuivatid, mis saavad õhust eraldatava vee otse linna kanalisatsiooni. Need osutused pärast kontrollperioodi igati tõhusateks ja sügisel 2015 võis alustada ekspositsiooni paigaldamist.¹

Vana, iseloomuga ruumi kasutusele võttes on ilmselt kõige mõttekam vaadata, milliseid võimalusi ja ideid pakub ruum ise. Taotlus oli, et ekspositsioon on bastionikäigu orgaaniline osa ja ka paetunnel on eksponaat. Viimast soosib asjaolu, et ilmselt on vähe muuseumi, kus eksponaadid ja muuseumiruum on ühest ja samast materjalist.

Algne mõte oli kujundada ekspositsioon omamoodi varempe linnana ja selle mõttega läksingi filmikunstnik Jaagup Roometi jutule. Tema poole pöördusin seetõttu, et teatri- või filmikunstniku lähenemine keskkonna loojana ja valgusega mängijana tundus kohale sobilik. Oli ju kavas luua pisut teatraalne maailm, kus ruum ja eksponaadid moodustavad mängulise terviku, mille üks komponent on valgus. Tehnikaseadmed (arvutid jms) välistasin põhjusel, et saaksime luua just esemele keskendunud eheda väljapaneku, kus ei oleks segavaid helisid ega vilkuvaid ekraane, mida on igal pool niigi palju.

Kuna Tallinna Linnamuuseumil on suur ja valdavas osas eksponeerimata raidkivikogu, oli uurijatele ja raidkivikunstist tõsisemalt huvitatud inimestele mõeldes tulevase muuseumi üks eesmärk luua omamoodi avahoidla. Soovisime teha avaliku ekspositsiooni, kus on välja pandud võimalikult suur osa kivikogust e lapidaariumist. Nii leiab huviline praegu käikudest üle 200 raidkivifragmendi.

Ekspositsiooni juures oli tehniliselt oluline see, et kive saaks näiteks mõne uurija soovil või muul põhjusel seinast eemaldada ja sinna tagasi panna. Enamasti kasutatakse raidkivide kinnitamiseks sepiskobasid, ent sel viisil seinat kinnitatud kivide kättesaamiseks tuleb koba seinast lahti kangutada või läbi saagida. Muuseumi töö muudaks see keeruliseks. Nii töötati ekspositsiooni jaoks välja kronsteinid, mis on lahtivõetavad ja mille juures on

silmas peetud sedagi, et need hoiaksid museaalid seinast eemal. See aitab vältida niiskusesilla tekke ohtu.

Kvaliteedi ja täpsuse suhtes nõudlike ja keeruliste ekspositsioonitööde käigus vahetati töövõtjat ning suurema osa ekspositsioonist paigaldas Ferestaur OÜ. Selle ettevõtte töö ladususe, oma ala tundmise ja kvaliteedi kohta võib öelda kiidusõnu.

Käigud Ingeri ja Rootsi bastionis koos Kiek in de Köki ja Neitsitorniga moodustavad väärika arhitektuurikompleksi. Kordagi tänavale astumata saab Vabaduse väljaku juurest tunnelisse minnes jalutada giidi saatel läbi Tallinna mitme sajandi kindlustusarhitektuuri, olles kord maa all ning kord linnamüüri kõrgel ja kitsal kaitsekäigul, jõudes lõpuks Neitsitorni. Raidkivimuuseumi tunneliosa korrastamisega sai see kompleks tervikuna valmis.

¹ Muuseumi rajamise kohta vt ka Tallinna Linnamuuseumi ajakirja Laegas 2016. a numbrit.

(1) Enne muuseumi rajamist 2012. a. Sisearhitekt Maarja Varkki ja kuraator Risto Paju museaalidele pimedas tunnelis paremini valgustatud kohta otsimas. Fotod Siim Porila (2) Enne muuseumi rajamist 2012. a (3) Etikukivide ruum eskiisprojekt. Autor Jaagup Roomet (4) Hetk avamiselt 13. mail 2016. a. Tallinna Linnamuuseumi direktor Kalmar Ulm näitab linnapea ülesandeid täitvale abilinnapea Taavi Aasale, kui kõrgele ulatus käikudes algne veejoon. Foto Jaan Künnap (5) Etikukivide ruum valmiskujul. Foto Paco Ulman